

DE CÂND ÎNCEPE ISTORIA ROMÂNILOR?

Ioan Mitrea

Dacă formarea limbii și a poporului român, capitol fundamental al istoriei naționale a românilor, actul prin care ne legitimăm în fața celorlalte popoare neolatine și a istoriei universale în general, a reținut, cu precădere, atenția istoriografiei românești și străine, vreme de peste un secol, dezlănțuind o adevărată “furtună”, stârnind pasiuni și patimi memorabile, nu mai puțin importantă este problema finalizării acestui proces de etnogeneza a românilor. În fapt deseori s-a pus și uneori se mai pune întrebarea: de când începe istoria românilor? Iată o întrebare, pentru mulți tulburătoare, care vizează, în fapt, un moment fundamental al devenirii noastre istorice, acela privind data actului de naștere a poporului român. Firește că răspunsul la o asemenea întrebare nu poate fi unul sentimental și simplist, și cu atât mai puțin unul nefundamentat științific. A spune că românii sunt dintotdeauna aici nu are relevanță și credibilitate în fața unei minime analize științifice.

De peste un secol, studiindu-se problema continuității autohtonilor în Dacia romană și post-romană, combătându-se teoria imigraționistă, s-a pus un accent, justificat și necesar, pe cunoașterea procesului de formare a poporului român, și în context precizării momentului în care s-a încheiat etnogeneza românilor, dându-se răspunsuri care ilustrează stadiul cercetării istorice. Marii noștri istorici moderni A.D. Xenopol și N. Iorga, nu puteau evita o asemenea întrebare, și bazați, mai ales, pe analiza izvoarelor scrise, au încercat să dea răspunsuri plauzibile. Astfel, A.D. Xenopol, în monumentală sa lucrare **“Istoria românilor din Dacia Traiană”**, își intitula Cartea I **“Formarea naționalității române”**, și conchidea că poporul român, respectiv **“naționalitatea română”** era constituită în jurul anului 900 d. H.¹ Concluzia lui A.D. Xenopol a fost preluată în timp de mulți cercetători și trebuie remarcat faptul că noile cercetări confirmă în mare parte viziunea marelui istoric.

N. Iorga, în volumul II din vasta sa sinteză **“Istoria poporului român”**, considera că, în general, putem vorbi de români încă din secolul al VI-lea d.H.² Dacă reputatul istoric, cu largă-i viziune, avea în vedere, în primul rând, încheierea romanizării, proces fundamental al etnogenezei românilor, și constituirea **“romaniilor populare”**, firește că avea dreptate. Dar totuși nu se poate vorbi de popor român, deplin format, din secolul al VI-lea. Așa cum s-a demonstrat prin cercetările ulterioare vor mai trece aproximativ două secole de la încheierea procesului de romanizare până se va putea vorbi de poporul român ca un grup etnic deplin constituit și individualizat în spațiul sud-est european.

Avându-se în vedere raritatea sau lipsa totală a izvoarelor scrise pentru anumite etape și aspecte ale complexului proces de etnogeneza românilor, în ultimele decenii un accent mai mare și benefic, s-a pus pe analiza și interpretarea rezultatelor cercetărilor arheologice. Pe această bază s-au conturat noi răspunsuri la întrebarea când și unde s-a format poporul român, și respectiv când s-a finalizat etnogeneza românilor?

În tratatul academic de **“Istoria României”**, vol. I, în capitolul VI, intitulat **“Formarea limbii și poporului român”**, capitol redactat de C. Daicoviciu, Em. Petrovici și Gh. Ștefan, se ajungea la concluzia că **“limba și poporul român s-au**

cristalizat prin secolele VII/VIII/IX”³. Prudenți, unii autori de sinteze consacrate special problemei privind etnogeneza românilor ca de exemplu C.C. Giurescu în lucrarea **“Formarea poporului român”**⁴, sau I.I. Russu în monumentală lucrare **“Etnogeneza românilor”**⁵, nu se pronunță tranșant, evitând un verdict categoric cu privire la momentul încheierii procesului de formare a poporului român, lăsând să se subînțeleagă că acest fenomen s-a încheiat în ultimele secole ale mileniului I d.H.

Istoricul și arheologul Ion Nestor, creatorul “școlii de arheologie a epocii de formare a poporului român”, considera pe bună dreptate, că în veacurile VIII-IX, în spațiul vechii Dacii se formează și maturizează o cultură de factură și tradiție autohtonă, pe care a denumit-o cultura Dridu, de la numele localității în care a fost cercetată o mare așezare, în fapt prima, caracteristică a acestei culturi⁶.

Cultura Dridu a fost considerată expresia arheologică a încheierii procesului de formare a poporului român. În același timp, istoricul I. Nestor, în consens cu cercetările lingviștilor, aprecia că în secolele VII-VIII limba română era în plin proces de formare și că la capătul acestui proces, în secolul al IX-lea, “limba romanică, daco-moesică, a devenit limba română”. Rezultă că istoricul Ion Nestor aprecia că procesul de etnogeneza a românilor s-a finalizat până prin secolul al IX-lea, deci că istoria românilor începe din acest secol.

Să amintim că chiar în ultimele decenii, când baza informațională a sporit mult, mai ales prin cercetările arheologice, s-au emis și enormități, s-au forțat concluziile istorice, de dragul “protocronismului” în ansamblul formării popoarelor neolatine. Astfel în tratatul **“Istoria militară a poporului român”** vol. I, lucrare realizată de un larg colectiv de autori, capitolul X este intitulat “Lupta de rezistență a poporului român împotriva populațiilor migratoare (sfârșitul secolului al III-lea - secolul al VII-lea)”⁸, deci se acreditează teza că poporul român era deja format la sfârșitul secolului al III-lea d.H. Chiar prima frază din acest capitol afirmă o asemenea teorie: “în perioada care a urmat retragerii armatei și administrației române, **poporul român** (s.n. I.M.) a fost nevoit să-și apere cu tenacitate... existența...”. A vorbi de poporul român la sfârșitul secolului al III-lea d.H. este, fără îndoială o exagerare nesusținută de rezultatele cercetărilor istorico-arheologice, în fapt este un fals.

Deși în ultimele decenii s-au adus contribuții deosebite, mai ales prin cercetările arheologice, cu privire la epoca formării poporului român, majoritatea istoricilor au optat tot pentru o încadrare largă a etapei finale a etnogenezei românilor, respectiv în secolele VIII-X. Dar, cum se va vedea în cele de mai jos, unii specialiști, respectiv unii arheologi, istorici și lingviști, au încercat o restrângere a acestei datări, considerând secolele VIII-IX ca etapă finală a etnogenezei românilor. Totuși ca dovadă că nu s-a ajuns la un punct de vedere unanim acceptat, este faptul că s-au vehiculat încă diferite datări, uneori chiar în aceeași lucrare se acceptă atât secolul al VIII-lea cât și secolul al X-lea ca moment al încheierii etnogenezei românilor. Astfel istoricii C.C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, în **“Istoria românilor”**, din 1974, conchid că procesul de etnogeneza al românilor “a durat mai multe sute de ani și s-a încheiat în secolul al X-lea, odată cu asimilarea completă a slavilor”¹⁰. Aici este de semnalat că mulți istorici au considerat vreme îndelungată, începând cu Ioan Bogdan, că nu putem vorbi de români înainte de asimilarea slavilor. Dar așa cum arăta V. Pârvan, slavii s-au asimilat treptat atât în daco-romanitate cât și în românitatea nord-dunăreană.

Cercetarea istorico-arheologică, din ultimele decenii, a confirmat intuiția lui Vasile Pârvan¹¹. Revenind la lucrarea datorată istoricilor C.C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, să menționăm că la pagina 177 se precizează că “Ursus care participă la 787 la al șaptelea sinod ecumenic de la Niceia ar fi “un episcop român”¹². “

Deci, dacă Ursus este un episcop român din secolul al VIII-lea, înseamnă că cei doi distinși istorici acceptă că în acel moment era încheiat procesul de etnogeneză al românilor. Această opțiune, cum se va vedea mai jos, ni se pare justificată.

Un bun cercetător al epocii de formare a poporului român cum este Dan Gh. Teodor, optează direct sau indirect pentru secolele VIII-IX, ca moment al finalizării etnogenezei românilor. Dacă într-o lucrare din 1978, intitulată **“Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI”**, lasă să se înțeleagă că încheierea procesului de formare a poporului român ar fi avut loc în secolele VIII-IX¹³, în lucrarea sa **“Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI”**, conchide: “constituirea în teritoriul carpato-dunărean cu precădere începând cu secolul al VIII-lea și în cursul secolului al IX-lea, a unei culturi specifice, denumită în general, de tip Dridu, ilustrează de fapt încheierea unui îndelungat și complex proces istoric început cu secole mai înainte”¹⁴. În aceeași lucrare capitolul IV este intitulat “Relațiile populației românești cu Bizanțul în secolele VIII-IX e.n.”, fapt ce denotă că istoricul Dan Gh. Teodor acceptă teza că încă din secolul al VIII-lea putem vorbi de români. De cultura veche românească începând din secolul al VIII-lea vorbește și Maria Comșa¹⁵. Să menționăm, între altele, că și în lucrarea noastră **“Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-IX”**, prezentată ca teză de doctorat în 1979, și publicată în Carpica, XII, 1980, notăm că și “în regiunea centrală a Moldovei de la vest de Siret, în secolele VIII-IX continuă evoluția culturii de tradiție locală și se consolidează tot mai mult o cultură de evident caracter românesc, expresie a încheierii procesului de formare a poporului român”¹⁶.

Un recunoscut lingvist precum I. Fischer, în lucrarea sa **“Latina dunăreană”**, conchide că începând cu secolul al VIII-lea “se poate vorbi de limba română ca de o limbă romanică individualizată”¹⁷. De “încheierea procesului de formare a poporului român în cursul secolelor VII-VIII d.H.”, se vorbește și în lucrarea datorată istoricilor Ligia Bârzus și Stelian Brezeanu, **“Originea și continuitatea românilor. Arheologie și tradiție istorică”**¹⁸. Mai tranșant, Nelu Zugravu într-o lucrare recentă, conchide că “din secolul al VIII-lea se poate vorbi în mod definitiv de români: acesta este momentul apariției românilor în istorie ca etnos distinct de alte popoare din sud-estul Europei”¹⁹.

Într-un recent curs universitar, în capitolul **“Etnogeneza românească...”** datorat istoricului Dan Gh. Teodor, încheierea etnogenezei românilor este încadrată în limitele cronologice ale secolelor VIII-IX²⁰.

În stadiul actual al cercetărilor istorice, arheologice și lingvistice, putem conchide că procesul de formare a poporului român se încheie în secolul al VIII-lea. Având în vedere că etnogeneza românilor se încadrează în procesul mai larg al formării popoarelor romanice, această datare se corelează cu momentul cristalizării celorlalte popoare romanice, respectiv francezii, spaniolii și italienii.

Deși în izvoarele scrise românii nord-dunăreni sunt amintiți cu certitudine doar de la sfârșitul secolului al IX-lea, arheologic s-a demonstrat că în cursul secolului al

VIII-lea, când a început a se cristaliza cultura veche românească s-a încheiat etnogeneza românilor. Secolul al VIII-lea marchează deci începutul istoriei românilor, iar sub aspectul dezvoltării structurilor economico-sociale, cu acest secol începe Evul Mediu în spațiul vechii Dacii. Pe baza cercetărilor istorico-arheologice astăzi putem reconstitui structurile societății românești, din prima fază a evoluției sale, deci din secolele VIII-IX. Aceste structuri definesc, în fapt, un model cultural, pe care îl numim vechi românesc, și care se deosebește net de structurile altor grupuri etnice din această parte a Europei. Acest model cultural vechi-românesc individualizat încă din secolul al VIII-lea se caracterizează prin: autohtonie și stabilitatea populației vechi-românești, o economie bazată pe cultivarea pământului, creșterea animalelor, vânat, pescuit și practicarea a numeroase meșteșuguri; forme specifice de organizare social-economică și politico-militară, având la bază apariția și accentuarea diferențierii economice și sociale; dezvoltarea “romaniilor populare” și apoi formarea cnezatelor și voievodatelor românești, generalizarea limbii române și a creștinismului ortodox în tot spațiul vechii Dacii; legăturile permanente cu lumea și civilizația bizantină.

Secolul al VIII-lea reprezintă, în fapt, un moment de răscruce în istoria vechii Dacii și a sud-estului european, marcând intrarea românilor, ca popor distinct, în configurația etnică a Europei medievale. Deci din secolul al VIII-lea în care românii, deplin individualizați, apar ca “o insulă de latinitate într-o mare slavă”, începe, în fapt, istoria românilor.

NOTE:

¹ A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, volumul I, Ediția a IV-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 349.

² N. Iorga, *Istoria românilor*, volumul II, Ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 1992, p. 243-245.

³ *** *Istoria României*, volumul I, Editura Academiei R.P.R., București, 1960, p. 808.

⁴ C.C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1973.

⁵ I.I. Russu, *Etnogeneza românilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.

⁶ Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, Editura Academiei, București, 1967.

⁷ Ion Nestor, *Formarea poporului român*, în *Istoria poporului român*, sub redacția Acad. Andrei Oțetea, Editura Științifică, București, 1970, p. 107-115.

⁸ *Istoria militară a poporului român*, volumul I, Editura Militară, București, 1984, p. 215-247.

⁹ *Ibidem*, p. 215.

¹⁰ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, volumul I, Editura Științifică, București, 1974, p. 137.

¹¹ Ioan Mitrea, *Etnogeneza românilor în opera lui Vasile Pârvan*, în Suceava. Anuarul Muzeului Județean, X, 1983, p. 847-851.

¹² C.C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 177.

¹³ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI*, Ed. Junimea, Iași,

1978, p. 86-87.

¹⁴ Idem, *Romanitatea carpto-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI*, Ed. Junimea, Iași, 1981, p. 47.

¹⁵ Maria Comșa, *Cultura materială veche românească. (Așezările din secolele VIII-X de la Bucov - Ploiești)*, Editura Academiei, București, 1978, p. 143.

¹⁶ Ioan Mitrea, *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-IX*, în *Carpica*, XII, 1980, p. 128.

¹⁷ I. Fischer, *Latina dunăreană*, București, 1985, p. 206.

¹⁸ Ligia Bârză, Stelian Brezeanu, *Originea și continuitatea românilor. Arheologie și tradiție istorică*, București, 1991, p. 205.

¹⁹ Nelu Zugravu, *Istoria romanității nord-dunărene (secolele II-VIII). Contribuții la etnogeneza românilor*, Iași, 1994, p. 198.

²⁰ Acad. M. Petrescu-Dâmbovița și colaboratori, *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea*, București, 1995, p. 354.

DEPUIS QUAND COMMENCE L'HISTOIRE DES ROUMAINS

Résumé

Le moment de l'achèvement de l'ethnogenèse des Roumains a louguement préoccupé les historiens.

Depuis plus d'un siècle, en étudiant le problème de la continuité des autochtones dans la Dacie romaine et après, on a mis l'accent d'une manière justifiée et nécessaire d'ailleurs, sur la connaissance du processus de formation du peuple roumain; il a fallu également préciser le moment où l'on a achevé l'ethnogenèse des Roumains.

Dans cet ouvrage, nous présentons les principaux points de vue de certains historiens, tels: A.D. Xenopol, N. Iorga, I. Nestor et d'autres, jusqu'à ceux de nos jours, concernant le moment de la finalité de l'ethnogenèse des Roumains.

Etant donné l'étape actuelle des recherches historiques, archéologiques et linguistiques, nous en venons, dans notre étude, à la conclusion que l'ethnogenèse des Roumains a pris fin au VIIIe siècle. Par conséquent, le VIIIe siècle marque le début de l'histoire des Roumains.